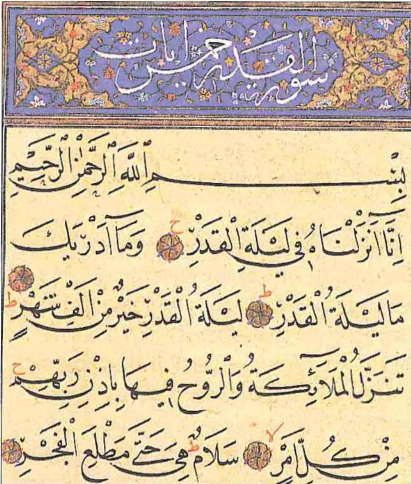
(bk. KADİR GECESİ). "İnnâ enzelnâ" sû
si olarak da anılmaktadır. Vahyin nüzû
nü konu alan sûrenin mushaftaki te
sırasına göre ilk nâzil olan âyetlerin
aldığı Alak sûresinden sonra gelm
muhtevası açısından ayrı bir anlam ifade eder.

Kur'ân-ı Kerîm'in ne zaman indirildiğini ve bu zamanın özelliklerini belirterek faziletinden faydalanma gereğine işaret eden sûre, "Onu Kadir gecesinde indirdik" meâlindeki âyetle başlar. Müfessirler bu cümlede fiilin sonundaki zamirle Kur'an'ın kastedildiğini, bunun ilk bakışta anlaşılacak kadar belli olduğunu, Kur'an'ın azamet ve kudsiyetine işaret etmek üzere açık isim yerine zamir kullanıldığını söylerler. Âlimlerin çoğu, "peyderpey indirdik" anlamındaki **nezzelnâ** yerine "indirdik" mânasındaki **enzelnâ** fiilinin kullanılmasını dikkate alarak âyette, Kur'an'ın tamamının bir defada ulûhiyyet makamından dünya semasına indirilişine temas edildiğini ileri sürmüşlerdir. Bazı âlimlere göre ise bu âyetle doğrudan Hz. Peygamber'e ilk âyetlerin gelişi kastedilmektedir (bk. NÜZÛL). Her iki yoruma göre de söz konusu zaman dilimine, Kur'an'ın inişine sahne olduğu ve bu olayla değer kazandığı için "leyletü'l-Kadr" denilmiştir. Kadir gecesinin ne olduğu sorusunu ihtiva eden ikinci âyete cevap veren müteakip âyetlerde onun tarihinin açıklanması yerine üstünlüğü ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu âyetlerde, Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olup onda Allah'ın izniyle melek-

Nesih hattıyla yazılmış Kadr sûresi

Cebrâil olduğu ve onun melekler arasındaki yüksek derecesinden dolayı özellikle anıldığı kaydedilir. Geceyi kaplayan esenlik ise o gecede yapılan dua ve ibadetlerin sonucu olarak ilâhî rahmetin artmasıyla ilgilidir.

Kadr sûresinde, Kur'ân-ı Kerîm'in indirildiği gecenin geniş rahmet ve bereketlere vesile olduğuna işaret edilerek Kur'an'ın insanlık için taşıdığı değer ve öneme, insanlığın ona olan ihtiyacına dikkat çekilmektedir. Ayrıca insanların mümkün olan en yüksek düzeyde ve yoğunlukta Allah'a yönelip derin bir dindarlık hali yaşamaları durumunda meleklerin kendilerine katılmasına kadar varan bir ulviyete ulaşabilecekleri vurgulanmaktadır.

Sûrenin faziletiyle ilgili olarak tefsirlerde, "Kadir sûresini okuyan bir kimseye ramazanda oruç tutup Kadir gecesini ihyâ eden kişi kadar ecir verilir" meâlinde bir hadis rivayet edilmişse de (Zemahşerî, IV, 273; Beyzâvî, II, 611) bu rivayet sahih hadis kitaplarında yer almamaktadır.

Kadr sûresi üzerine aralarında Ebü'l-Leys es-Semerkandî (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5386, vr. 99-100), Tâceddin es-Sübkî (Süleymaniye Ktp., Reîsülküttâb Mustafa Efendi, nr. 1193, vr. 374-377), Muslihuddîn-i Lârî (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3182, vr. 231-247), İbrâhim b. Dervîş el-Buhârî (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 411), Nûreddinzâde Sofyevî (Manisa İl Halk Ktp., nr. 1137, vr. 64-69), Abdullah b. Osman Tirevî (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2120, vr. 9-15), İbrâhim Kırîmî (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1512, vr. 34-38), Receb Osman Çorûmî (İstanbul 1317), Divrikli Abdullah Ziyâeddin (İstanbul 1322) ve Manastırlı İsmâil Hakkı (İstanbul 1325) olmak üzere birçok âlim müstakil risâleler yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîrü'l-Ḳur'ân", 97; Tirmizî, "Tefsîrü'l-Ḳur'ân", 97; Taberî, *Câmiʿu'l-beyân* (nşr. Sıdkī Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XV, 327-331; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Ḳur'ân*, Hacı Selimağa Ktp., nr. 40, vr. 895ª-896ª; Zemahşerî, *Keşşâf* (Beyrut), IV, 273; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîḥu'l-ġayb*, XXXII, 27-37; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1408/1988, II, 611; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Ḳur'ân*, IV, 529-535; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 5964-5984; M. Sells, "Sound, Spirit and Gender in Sūrat al-Qadr", *JAOS*, CXI/2 (1991), s. 239-259.

 M. SAİT ÖZERVARLI

ABDÜLKĀDİR b. YÛSUF

عبد القادر بن يوسف

bk. KADRİ EFENDİ

Osmanlı âlimi, kazasker.

KADRİ EFENDİ

(ö. 1084/1674)

Osmanlı âlimi, kazasker.

1010 (1601) yılında doğdu. Lârendeli olup asıl adı Abdülkadir, babasının adı Sinâneddin Yûsuf, dedesininki Şeyh Mehmed'dir. Babası, müderris Babazâde Mehmed Efendi'nin damadı olduğundan Babazâde Sinanı diye tanınmıştır. Kadri Efendi, tahsilini tamamladıktan sonra Şeyhülislâm Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi'ye mülâzım oldu. Çeşitli medreselerdeki görevinin ardından 1047 Rebîülevvelinde (Ağustos 1637) Nişancıpaşa-yı Cedîd, 1048 Şevvalinde (Şubat 1639) Şeyhülislâm Zekeriyyâ Efendi medreselerine, 1051 Zilkadesinde (Şubat 1642) Sahn-ı Semân'a, ertesi yıl Şah Sultan, 1056 Rebîülâhirinde (Mayıs 1646) Üsküdar Vâlide Sultan, bir yıl sonra Süleymaniye medreselerine müderris oldu. 1058 Muharreminde (Şubat 1648) Mekke kadılığına tayin edildiyse de bu görevinden istifa etti. 1062 Şâbanında (Temmuz 1652) Bursa kadılığına gönderildi, ancak ertesi yıl azledildi. 1066 Şevvalinde (Ağustos 1656) Edirne, 1067 Şâbanında (Mayıs 1657) Galata, 1071 Rebîülâhirinde (Aralık 1660) İstanbul kadısı ve aynı yılın recebinde (Mart 1661) Anadolu kazaskeri oldu. Bir yıl süren bu görevinin ardından 1073 Rebîülâhirinde (Kasım 1662) Rumeli kazaskerliğine tayin edildi ve bir süre sonra ayrıldığı bu göreve 1077 Şâbanında (Şubat 1667) tekrar getirildi. 1080'de (1669) yine ayrıldığı bu görevine ertesi yılın recebinde üçüncü defa tayin edildi ve şevvalde de (Şubat 1671) emekliye ayrıldı. 1084 Şevvali sonunda (Şubat 1674) vefat edip Edirnekapı dışında Emîr Buhârî Zâviyesi civarında defnedildi. Muhibbî, Kadri Efendi'nin ölüm tarihini 1083, Ziriklî de kaynak vermeden doğum yılını 1014 (1605) olarak verirse de Şeyhî Mehmed Efendi'nin kaydettiği diğer tarihler daha doğru olmalıdır.

Kadri Efendi, Bahçekapı yakınında bir mescid ve mektep, Edirnekapı içinde bir cami ve odalar yaptırmıştır. Burası Kadri Efendi Tekkesi diye tanınır. Şeyhülislâm Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi, Ebûsaid Mehmed Efendi ve Muîd Ahmed Efendi zamanında fetva müsevvidliği, müvezziliği ve eminliği görevlerinde bulunan Kadri Efendi, bu sırada fıkıh ve fetva kitaplarından derlediği meseleleri bir araya getirdiği *Vâḳıʿatü'l-müftîn* adlı Arapça kitabıyla tanınmıştır. *Fetâvâ Ḳadrî (el-Fetâva'l-Ḳādiriyye)* diye de anılan eser, di-

ğer fıkıh kitaplarının tertibine göre düzenlenmiş olup müellif daha sonra her fıkhî meseleyi alındığı kaynakla tekrar karşılaştırarak bab ve faslını kaydetmiş, mükerrerleri çıkarıp diğer bazı hususları ekleyerek kitabına son şeklini vermiştir. Sadece meselelerin kaydedildiği, delillere yer verilmeyen bu özlü eser uzun zaman kadı ve müftülerin el kitabı olmuştur. Çeşitli kütüphanelerde yetmiş civarında nüshası bulunan *Vâkıʿatü'l-müftîn* (meselâ bk. Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 2739; İÜ, AY, nr. 390, 1012, 2292, 2575, 3025, 5348, 5382; Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1604, Bağdatlı Vehbi, nr. 571, 587; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2062, 2068-2075) Bulak'ta basılmıştır (1301/1884; kitabın kapağında 1300 tarihi yer almakla birlikte sonunda 1301 yılında basıldığı kaydedilmiştir). Bazı kütüphane kayıtları yanında Brockelmann ve Serkîs'in bu eseri Nakîbzâde Abdülkādir b. Yûsuf'a (ö. 1107/1695) nisbet etmeleri doğru değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Ḫulâṣatü'l-eṣer*, II, 473-474; Şeyhî, *Vekāyiu'l-fuzalâ*, s. 403-405; Serkîs, *Muʿcem*, II, 1871; Brockelmann, *GAL*, II, 507; *Suppl.*, II, 525, 948; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 602; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, IV, 172; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, V, 308; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 133.

 AHMET ÖZEL

KADRÎ PAŞA, Muhammed

(bk. MUHAMMED KADRÎ PAŞA).

KADRO

1932-1935 yılları arasında yayımlanan aylık fikrî ve siyasî dergi.

İlk sayısı Kânunusâni 1932'de çıkan *Kadro*'nun birinci yılında imtiyaz sahibi olarak Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), neşriyat müdürü olarak da Vedat Nedim (Tör) görünmektedir. Daha sonraki sayılarında bu iki isimle birlikte Şevket Süreyya (Aydemir), Burhan Âsaf (Belge) ve İsmail Hüsrev de (Tökin) "*Kadro* müessisleri" olarak gösterilmiştir. İlk sayıdaki sunuş yazısına göre derginin amacı inkılâpları savunmak ve yerleştirmek, bu doğrultuda millî bir ideoloji meydana getirmek için özellikle genç nesillerde inkılâp heyecanını sürekli uyanık tutmaktır. Aynı sayıdaki "Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına" başlıklı yazısında Vedat Nedim, yeni Türkiye'nin önünde üç büyük ekonomik sistemin bulunduğunu, bunlardan komünist sistemi kurmak için Rusya'nın, kapitalist sistemi kurtarmak için Cem'iyyet-i Akvâm'ın uğraştığını, Türkiye Cumhuriyeti'ne düşen görevin ise sömürge ekonomisi yerine millî iktisat sistemini kurmak olduğunu ifade etmektedir.

Millî Mücadele sırasında Halk İştirâkiyun Fırkası üyesi olan İsmail Hüsrev, 1927'de kapatılan Türkiye Komünist Partisi'nin üyelerinden olup daha önce Türkiye'de ve yurt dışında komünist hareket ve teşekküllere katılan Şevket Süreyya ve Vedat Nedim dergide iktisat ve sanayi alanında devletçiliği savundular. Genel olarak Kadrocular'ın hareket noktası tarihî materyalizm olmakla beraber sınıf mücadelesini benimsemeyip emperyalist devletlere karşı yapılan mücadelenin bir sınıfa değil bütün bir millete ait olduğunu savunmaktı. Bununla beraber gerek iktisadî devletçilikte gerekse inkılâplarda otoriter ve yaptırımcı bir devletin gereğini de her zaman ileri sürdüler.

Yayın yıllarında *Kadro* dergisine oldukça sert tenkit ve suçlamalar yapılmıştır. Bunlar arasında bolşeviklik, faşistlik, totaliter rejimi teşvik, özel sektörün tamamıyla reddi, toprak reformu gibi konular başta gelmektedir. Basında Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Cahit (Yalçın), Ismayıl Hakkı (Baltacıoğlu), Ahmet Hamdi (Başar), *Kadro*'nun görüşlerine şiddetle karşı çıkarak uzun süren polemiklere yol açtılar. Cumhuriyet Halk Fırkası genel sekreteri Recep (Peker), Kadrocular'ı parti programında yer almayan görüşleri savunmakla suçladı. Özel sektörün itirazlarını da İş Bankası kurucularından Siirt mebusu Mahmut (Soydan) *Milliyet* gazetesindeki yazılarıyla dile getirdi (Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 168-223).

Bu itiraz ve tenkitlerin Kadrocular'da doğurduğu muhtemel bir kapatılma endişesiyle derginin 24. sayısının Kadro imzalı başyazısında bütün musibetlerin sınıf kavgasından doğduğu, millet birliğini tehdit eden bu tehlikeden ülkenin korunmasının Mustafa Kemal'den beklendiği ifade edildi (Aralık 1933). Bu gelişmeler arasında Cumhuriyet Halk Fırkası, devletçilik fikrini ve inkılâpların ideolojisini ancak partiye bağlı bir yayın organının ele almasının uygun olacağını belirterek Kadro hareketine karşı çıktı ve bu görüş doğrultusunda *Ülkü* dergisini yayımlamaya başladı (ilk sayı 1 Şubat 1933).

Kadro hareketi, Atatürk'ün Serbest Cumhuriyet Fırkası denemesinden sonra basında fikir hareketlerinin değişik bir görünümünü gün ışığına çıkarma düşüncesinden kaynaklanıyordu. Ancak teoriden ileriye gidemeyen ve temel dayanaktan yoksun olan bu görüşler dar bir çevre dışında kabul görmedi. Atatürk'ün desteğiyle başlayan bu hareket, yine Atatürk'ün müdahalesiyle ve Yakup Kadri'nin Tiran büyükelçiliğine tayin edilmesiyle sona erdi; dergi, 1935 yılı Ocak ayında çıkardığı 35-36. sayısıyla yayın hayatına son verdi. İlk sayılardan itibaren bir dizi kitap çıkarmayı da programlamış olan dergi sadece Şevket Süreyya'nın *İnkılâp ve Kadro* adlı eserini yayımlayabilmiştir.

Neşredildiği dönemde isminden en çok söz edilen dergilerden biri olan *Kadro*'nun belli başlı yazarları şunlardır: Şevket Süreyya, A. Şefik, Burhan Âsaf, İsmail Hüsrev, Vedat Nedim, M. Şevki (Yazman), Ahmet Hamdi, Neşet Halil (Atay), Vâlâ Nurettin (Vâ-Nû), Falih Rıfkı (Atay), Yakup Kadri, İbrahim Necmi (Dilmen) ve Behçet Kemal (Çağlar). Kadro hareketi değişik üniversitelerde bilimsel araştırmalara da konu olmuş, hakkında tezler hazırlanmıştır. Dergi koleksiyonu daha sonra tıpkıbasım usulüyle tekrar yayımlanmıştır (I-III, Ankara 1978-1980).

BİBLİYOGRAFYA :

Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal*, İstanbul 1969, III, 462-468; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1979, s. 376-377, 405-406; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Politikada 45 Yıl* (haz. Atilla Özkırımlı), İstanbul 1984, s. 107-126; Merdan Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul 1988; İbrahim Cılga, "İsmail Hüsrev Tökin", *Türk Toplumbilimcileri* (haz. Emre Kongar), İstanbul 1988, II, 152-160, 192-200; Naci Bostancı, *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Ankara 1990; Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi: Görüşler, Yorumlar, Değerlendirmeler*, Ankara 1994; a.mlf., "Kadro Hareketine Genel Bir Bakış", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IX/27, Ankara 1993, s. 549-558; Ömür Sezgin, "Kadro Hareketi", *Kadro* (tıpkıbasım), I, Ankara 1978, s. 11-20; Korkmaz Alemdar, "Basında Kadro Dergisi ve Kadro Hareketi ile İlgili Bazı Görüşler", *a.e.*, s. 21-42; İlhan Tekeli – Selim İlkin, "Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro", *Toplum ve Bilim*, sy. 24, İstanbul 1984, s. 35-65; Mohammad Sadiq, "The Kadro Movement in Turkey", *International Studies* (Journal of the School of International Studies Jawaharlal Nehru University), sy. 23-24 (1986), s. 319-338; Hakkı Uyar, "Resmî İdeoloji ya da Alternatif Resmî İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: Ülkü ve Kadro Mecmualarının İçerik Analizi", *Toplum ve Bilim*, sy. 74, İstanbul 1997, s. 181-192; Rekin Ertem, "Kadro", *TDEA*, V, 85-86; "Kadro", *ABr.*, XII, 377-378.

 İSMAİL PARLATIR